

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ
ВГО «СПІЛКА ЗЕМЛЕВПОРЯДНИКІВ УКРАЇНИ»**

**ФОРМУВАННЯ СТАЛОГО
ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

**FORMATION OF SUSTAINABLE
LAND USE: PROBLEMS AND
PROSPECTS**

**Матеріали I Міжнародної
науково-практичної конференції**

19-20 листопада 2020 року

Київ 2020

Шкуратов О.І.

д.е.н., проф.

Інститут землекористування НААН

м. Київ

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Державний контроль за використанням та охороною земельних ресурсів, дотриманням вимог земельного законодавства України в контексті збереження якості земель здійснюються шляхом проведення моніторингу ґрунтів та агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення. Однак, на сьогодні, практичне здійснення заходів із моніторингу земель протягом останніх десятиріч практично не відбувалося, що пов'язано, безперечно, як із відсутністю цільового бюджетного фінансування на вказані потреби, так і з принципово помилковою системою організації моніторингу, адже функції з його здійснення наразі покладені на різні центральні органи виконавчої влади та ДУ «Інститут охорони ґрунтів України» [1].

За відсутності дієвої системи моніторингу ґрунтів продовжують посилюватись процеси деградації та зниження якості земель. Однією з вагомих екологічних загроз стала водна і вітрова ерозія. За останніми даними площа еродованих ґрунтів в Україні становить 15,9 млн га (40% відповідно від усієї площі), у т.ч. 12,9 млн га ріллі, або 38,4% [2]. Внаслідок недотримання встановлених науково обґрунтованих систем здійснення сільськогосподарської діяльності показник родючості ґрунтів постійно знижується. Майже на всіх ділянках спостерігається зменшення показника вмісту гумусу, що загалом в Україні становить щорічні втрати на рівні 0,6 – 0,7 т/га [3].

Згідно Земельного кодексу України моніторинг земель – це система спостереження за станом земель з метою своєчасного виявлення змін, їх оцінки, відвернення та ліквідації наслідків негативних процесів [4]. У системі моніторингу земель проводиться збирання, оброблення, передавання, збереження та аналіз інформації про стан земель, прогнозування їх змін і розроблення науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття рішень щодо запобігання негативним змінам стану земель та дотримання вимог екологічної безпеки. Згідно Положення про моніторинг земель ведення моніторингу земель здійснює Держгеокадастр за участю Мінекоенерго, Мінекономіки, Національної академії аграрних наук України та Державне космічне агентство України [5].

Складовою частиною моніторингу земель є моніторинг ґрунтів. Моніторинг ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення проводиться Мінекономіки відповідно до затвердженого Положення про моніторинг ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення. Моніторинг ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення проводить Мінекономіки у взаємодії з іншими виконавцями: Мінекоенерго, Держгеокадастром, Держводгоспом та науково-дослідними установами НААН землеохоронного профілю [6]. Фінансування заходів з моніторингу ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення проводиться за рахунок державного та місцевих бюджетів з видатків на фінансування заходів з охорони земель, їх докорінного поліпшення і відновлення родючості ґрунтів, а також інших джерел. Фінансування заходів з агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення проводиться за рахунок державного бюджету з видатків, передбачених на їх фінансування, за рахунок землевласників, землекористувачів та інших джерел фінансування.

Науково-методичне забезпечення моніторингу ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення здійснює ДУ «Інститут охорони ґрунтів України» разом з Національним науковим центром «Інститут ґрунтознавства та агрохімії ім. О.Н.Соколовського», науковим центром «Агроекологія», ДП «Головний інститут землеустрою» Держгеокадастру, Інститутом водних проблем і меліорації НААН та іншими науково-дослідними установами НААН землеохоронного профілю.

Таким чином, здійснення моніторингу ґрунтів, в основному, носить розрізнений, відомчий характер. Відсутня міжвідомча координація і організація цих робіт. Наявна інформація про якість ґрунтів в Україні, дає можливість зробити висновок, що роботи щодо систематизації відомостей моніторингу ґрунтів в єдину базу не проводяться належним чином, відсутня сумісність з матеріалами просторового обліку земель, окрім цього інформація не має високого рівня достовірності.

На нашу думку, результати державного моніторингу ґрунтів земель сільськогосподарського призначення мають підлягати включенню в інформаційну систему ДЗК. З метою формування ефективної системи моніторингу земель сільськогосподарського призначення необхідно, перш за все, вирішити питання інституційного, організаційного, науково-методичного та фінансового забезпечення. А саме:

- створити унітарну структуру моніторингу – Службу моніторингу та контролю якості земель сільськогосподарського призначення (далі Служба), забезпечивши її необхідними ресурсами (інформаційними, кадровими, матеріально-технічними);

- забезпечити внесення змін до законів, підзаконних актів, норм та стандартів стосовно удосконалення моніторингу земель сільськогосподарського призначення;
- сформувати систему взаємозв'язків та взаємовідносин між Службою та іншими суб'єктами моніторингу земель сільськогосподарського призначення;
- удосконалити процес науково-методичного забезпечення моніторингу земель сільськогосподарського призначення, що передбачає: розроблення стандартів та інших нормативних документів, які регламентують здійснення моніторингу; розроблення нових засобів спостереження, збирання, накопичення, передавання і збереження інформації про якісний стан земель; здійснення аналізу та узагальнення інформації, їх математичного моделювання тощо;
- удосконалити систему формування та розподілу доходів і видатків на фінансування заходів з охорони земель, зокрема моніторингу ґрунтів.

Список використаних джерел

1. Купріянич І.П. Теоретико-методологічні засади організаційно-економічного забезпечення екологобезпечного аграрного землекористування: [Електронний ресурс]. Ефективна економіка. 2020. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/> (дата звернення: 11.10.2020).
2. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2015 році: аналітична доповідь / Мін-во екології та природних ресурсів України. К.: ФОП Грінь Д.С. 2016. 308 с.
3. Шкуратов О.І. Організаційно-економічні основи екологічної безпеки в аграрному секторі України: теорія, методологія, практика: монографія. К.: ДКС-Центр, 2016. – 356 с.
4. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III [Електронний ресурс]: Офіційний вісник України. 2001. № 46. С. 1. Ст. 2038. Код акту 20473/2001. URL: zakon.rada.gov.ua/go/2768-14 (дата звернення: 12.10.2020).
5. Про затвердження Положення про моніторинг земель: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.1993 р. № 661 // Верховна Рада України: офіц. веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-93-%D0%BF> (дата звернення: 17.10.2020).
6. Про затвердження Положення про моніторинг ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення: наказ Мінагрополітики від 26.02.2004 р. № 51. Верховна Рада України: офіц. веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0383-04> (дата звернення: 16.10.2020).